

МЕТОД "ШВИДКІСНЕ ЕСКІЗУВАННЯ" ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізується досліджування процесу трансформації задуму в образотворчій діяльності дітей у руслі концепції стратегіальної організації й регуляції творчої діяльності В. О. Моляко.

Ключові слова: *образотворча діяльність, стратегіальні тенденції, трансформація задуму, художня творчість.*

Важливість вивчення питань психології творчості не викликає сумнівів, більш того, репрезентує велике теоретичне і практичне значення. Зокрема проблема дитячого малювання завжди привертала пильну увагу вчених. Саме сьогодні необхідність активзації і стимулювання творчої діяльності дитини є одним із пріоритетних напрямків у розвитку творчої особистості, оскільки суспільству необхідні творчі особистості з широкими пізнавальними потребами, вмінням доцільно змінювати власну діяльність та продукувати власні знання, умінням гнучко адаптуватися до нового, виявляти самостійність, ініціативність, творчість.

Метою статті є дослідження цілеспрямованої активізації творчого мислення завдяки навчанню застосування стратегіальних дій аналогізування, комбінування та реконструювання, засобом використання методики "Творчий калейдоскоп".

Аналіз наукової психологічної літератури вказує на зацікавленість науковців питаннями психології творчості. Існує цілий ряд теоретико-експериментальних досліджень в цій галузі, які опрацьовані в різних площинах. В основу нашої роботи залучено провідні існуючі доробки в напрямі вивчення творчої діяльності (Л. С. Виготський, В. О. Моляко, Я. О. Пономарьов, О. К. Тихоміров, П. М. Якобсон та ін.), художньої творчості (Р. Арнхейм, М. М. Волков, Є. І. Ігнат'єв, В. Й. Кирієнко, В. С. Мухіна, О. О. Фльорина та ін.). Вважаємо за необхідне зазначити, що ідея комплексного дослідження художньої творчості виникла ще в 1960 р., а вже в 80-х роках минулого століття вона сформулася в перспективний науковий напрям, актуальність багатьох висунутих тоді задач та проблем збереглася і до сьогодні. Проблематиці дитячої художньої творчості у вітчизняних психологічних дослідженнях присвячені роботи: О. В. Бакушинського, Ю. М. Болдирьова, М. М. Волкова, В. В. Зеньковського, Є. І. Ігнат'єва, В. Й. Кирієнко, М. О. Рибнікова, Н. П. Сакуліної, О. О. Фльоріної, Ф. І. Шміта та ін.

Найчастіше у психологічних дослідженнях проблема задуму розглядається у контексті вивчення процесу мислення та його результатів. Перспективним, на наш погляд, у вивченні процесів мисленнєвої творчої діяльності є стратегіальний підхід В. О. Моляко, який використано у роботах В. С. Лозниці, Л. А. Мойсеєнко, В. В. Рибалки, М. Л. Смульсон, Т. М. Третьак, ін.

Отже, наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей трансформації задуму, як творчого мисленнєвого процесу, який, в свою чергу, був або автономним, коли мова йшла про задум, художній задум (як кінцевий продукт діяльності), або ж про його включення у весь процес розв'язання конкретної художньої задачі, де задум виступає найголовнішою складовою, оскільки без задуму, стрижнєвого новоутворення творчого процесу, не може бути кінцевого продукту діяльності – малюнка. Відповідно, єдиною матеріальною дійсністю творчості дитини є саме малюнок та попередні ескізи, начерки тощо. У контексті даної ідеї доречною є думка: "...якщо звернутися до об'єктивних даних творчого процесу – планів, нарисів, ескізів, етюдів, чорнових варіантів творів мистецтва, а також до свідчень самих художників, то стає очевидним, що процес цей свідомий, а отже, і піддається науковому вивченню" [5].

Д. Б. Ельконін підкреслював, що продуктивна діяльність, у тому числі й малювання, здійснюється дитиною з певним матеріалом, і кожного разу втілення задуму здійснюється за допомогою різних художніх засобів, з різним матеріалом ("будиночок" з кубиків і "будиночок" на малюнку). Продукти образотворчої діяльності – не просто символи, що позначають предмет, вони – моделі дійсності, в яких кожен раз виступають якісь нові її характеристики [4].

В. О. Моляко неодноразово зазначав, що дуже важливим є розгляд процесу разом з його результатами, посилаючись при цьому на С. Л. Рубінштейна, за яким, "результати мисленнєвої діяльності, – поняття, знання – самі включаються в процес мислення, збагачують його і зумовлюють його подальший хід, а сам хід процесу розкривається в дослідженні через співвідношення тих продуктів, які він дає на різних своїх етапах". Це важливе методологічне положення, і якщо воно відсутнє в аналізі мисленнєвих процесів, неминуче виникають труднощі аналізу і реального творчого процесу.

Відповідно, методику нашого дослідження розроблено на основі аналізу методів дослідження творчості та методів вивчення художніх процесів. Пріоритетним у нашому експерименті виступає творча система КАРУС, зокрема, її метод "швидкісне ескізування" та його адаптація до умов образотворчої діяльності [3]. Визначаючи технологію застосування даної системи, можна виокремити певні стадії: перша стадія (незалежно від того, чи використовується вся система в цілому, чи її фрагменти) – суб'єкту пропонується розв'язати ряд задач без якихось попередніх умов, тобто він розв'язує задачі самостійно. Це фактично діагностична стадія, яка показує, як розв'язує, і чи розв'язує взагалі даний суб'єкт творчі задачі, якими є сформовані в нього прийоми, методи і т.п. Відповідні дані фіксуються в протоколі, виокремлюється провідний напрямок підготовки учня; на другій стадії, досліджуваному пропонується розв'язати нову серію задач такого типу, як він розв'язував, але більш складних. Якщо у школяра не виявлено до цього скільки-небудь суттєвих умінь розв'язувати творчі задачі, немає сформованих прийомів, то йому пропонується по чергово застосовувати стратегії пошуку аналогів, комбінування, реконструювання, універсальну і спонтанних, "випадкових" підстановок [3, с. 40].

Творчу систему КАРУС, можна застосувати в повному діапазоні чи фрагментарно, наприклад, можна вжити аспект щодо комбінаторної діяльності, або реконструктивної і т.д. Безпосередньо на матеріалі художньо-графічної та креслярської діяльності стратегіальний підхід висвітлено та практично застосовано в роботах О. В. Завгородньої,

С. М. Симоненко, Н. І. Череповської, Б. А. Якимчука.

Важливими психологічними характеристиками системи КАРУС є її обов'язкові орієнтації на навчання із застосуванням ускладнюючих умов, які реалізувалися в якості спеціальних прийомів (методів): метод часових обмежень, метод раптових заборон, метод швидкісного ескізування, метод нових варіантів, метод інформаційної недостатності, метод інформаційної перенасиченості, метод абсурду, метод ситуативної драматизації. Кожен з названих методів може поєднуватись з одним чи кількома методами і може мати ряд модифікацій. Зрозуміло, що ці методи треба застосовувати продумано, враховуючи індивідуальні якості досліджуваних.

Крім того, автор творчої системи КАРУС зазначає, що безпосередньо метод "*швидкісного ескізування*", так чи інакше, включається в усі інструкції, коли ми пропонуємо досліджуваним розв'язувати нові задачі, ставимо перед собою мету визначити особливості їх мисленнєвої діяльності. В аналогічних випадках за інструкцією від них вимагається малювати все, що їм уявляється. В малюнках відображений процес роздумів суб'єкта, тобто зображені всі конструкції, які йому приходять на думку. Завдяки цьому прийому можна більш точно судити про трансформацію образів, встановлювати те значення, яке має поняття і зоровий образ якоїсь конструкції. Самих досліджуваних це привчає до більш строгого контролю своєї діяльності, регулювання процесу творчості шляхом втілення зорових образів.

Безпосередньо модифікація полягає в пристосуванні кожної складової методу щодо поставлених завдань для експериментального дослідження, а саме: визначення закономірності перебігу формування художнього задуму взагалі та трансформації задуму, зокрема; виявлення мисленнєвих стратегіальних тенденцій трансформації задуму та з'ясування їх особливостей на етапі перетворення.

Оскільки розроблення ескізів-малюнків в образотворчій діяльності розташовується в одній площині з розробками ескізів у конструкторській діяльності, нами модифіковано описаний В. О. Моляко метод "*швидкісного ескізування*" в якості методики "Творчий калейдоскоп", яка складається з двох частин (теоретичної і практичної). Для проведення констатувального експерименту та отримання об'єктивних однорідних даних нами використовувалася практична частина – методика "Калейдоскоп ескізів", яка була спрямована на дослідження етапу трансформації задуму у процесі малювання.

Отже, для вивчення процесу трансформації художнього задуму в образотворчій діяльності молодших школярів методика "Калейдоскоп ескізів", яка ґрунтується на модифікації фрагментів творчої системи КАРУС, на нашу думку, є найбільш адекватною, оскільки вона фіксує об'єктивацію психічного, що реалізується в дитячих творчих продуктах – ескізах та малюнках; забезпечує єдність умов для отримання однорідних даних та сприяє чіткій фіксації експериментального матеріалу; актуалізує прояви творчої самореалізації досліджуваних. Нами розроблено комплекс розвивальних вправ "Творчий калейдоскоп", який складається з теоретичної та практичної частин. Перша частина (методика "Творче мислення") була спрямована на активізацію творчого мислення школярів завдяки науочінню їх стратегіальним мисленнєвим діям: ознайомлення з операційною складовою мисленнєвих дій ("схожість" як порівняння, "поєднання" як комбінування, "перебудова", як інверсія); наочна ілюстрація стратегіальних мисленнєвих дій у зображувальному форматі (роботи художників). Друга частина (методика "Калейдоскоп ескізів") була спрямована на закріплення отриманих знань: застосування мисленнєвих стратегіальних дій щодо створення ескізів та створення остаточного варіанта малюнка. Навчання в рамках методики "Калейдоскоп ескізів" такому виду діяльності, як художнє ескізування, характеризується цілеспрямованим пошуком нових ідей, задумів шляхом порівняння, поєднання, перетворення вже існуючих в ескізах ідей, думок, задумів, різних художніх технік, кольорів, коли шляхом цілеспрямованого пошуку з'являються оригінальні образи задуму.

Даний метод спрямовано на оптимізацію творчого процесу формування і трансформації задуму в образотворчій діяльності, стимулювання розвитку художньо-творчих здібностей. Практична частина методики "Творчий калейдоскоп" – методика "Калейдоскоп ескізів", яка спрямована на дослідження етапу трансформації задуму в процесі малювання та покликана фіксувати ідеї, думки дітей, які виникають у процесі створення малюнка, що дозволить висвітлити своєрідні механізми мислення – стратегіальні дії малюючого, особливості проявів стратегіальних тенденцій під час трансформації задуму.. Суть методики полягає в тому, що дітям пропонують виконати малюнок на будь-яку тему (наприклад, "Погода", "Настрій", "Мешканці моря" тощо). Необхідно зафіксувати всі ідеї, які виникли в малюнках-ескізах. Дітям пропонується намалювати якомога більше варіантів з означеної теми і лише після цього – виконати основний малюнок, на іншому аркуші. Для реалізації цілей методики методика спрямовано бланки для ескізів-малюнків (аркуш поділено на шість клітинок) та головного малюнка, що надало можливість об'єктивації ідей, образів, вигаданих дітьми, та чіткої фіксації експериментального матеріалу [1; 2].

В межах огляду методики вважаємо за необхідне більш детально висвітлити важливість застосування саме тематичного малювання. На практиці урок малювання за темою вимагає від вчителя високої підготовки. Водночас, він є для дітей найцікавішим уроком із зображувального мистецтва. Класично урок малювання на тему складається з таких елементів: а) ознайомлення з темою або літературним твором, вибір сюжету, характеристика персонажів; б) складання ескізу композиції; в) необхідні для роботи спостереження та замальовки; г) виконання роботи; д) аналіз та оцінювання виконаних робіт.

Постановка теми в цьому віці спонукає дитину до прояву фантазії. Творча уява, яка розвивається у молодших школярів, допомагає уявити надзвичайні образи, обрати оригінальні способи їх зображення.

Будь-яка задача, й образотворча, зокрема, є системою, що має певні складові, "як наявне (вербалізований стимул), необхідне (вимога зробити малюнок до слова) і розв'язання (створення зображення: перехід предмету з актуального стану в необхідний, який вимагається)". Для розв'язання, у тому числі й художньої задачі, обов'язковою має бути наявність сукупності певних засобів: матеріальних, матеріалізованих та ідеальних (Г. С. Костюк, Г. О. Балл, Й. І. Машбіц). У вирішенні образотворчої задачі, в межах нашої методики, це: 1) технічне знаряддя в якості графічного інструментарію (аркуші паперу, олівці, ластик тощо), 2) бланки для виконання завдання та вербальний текст інструкції,

3) спосіб розв'язання задачі, як спосіб мислення суб'єкта (здійснення певних мисленнєвих дій та операцій, певних мисленнєвих тенденцій).

Тобто, головними вимогами до методу "Творчий калейдоскоп" стали наступні правила: 1) наявність вербального або візуального стимулу; 2) інструкція (в варіантах) щодо виконання завдання; 3) матеріали для виконання завдання у вигляді розкреслених на клітинки бланків для ескізів та головного малюнка, олівців, фарб тощо.

Обрунтування вибору теми малюнка. Тему малюнка "Погода" було обрано з урахуванням вікових особливостей молодших школярів. Діти цієї вікової категорії вже мають у своєму досвіді сформовані знання стосовно характеристик погоди (природні прояви погодних умов, їх особливості). Вони технічно можуть виконати таке завдання, бо вже мають досвід такої роботи, отриманий на заняттях (згідно шкільної програми). *Матеріали експериментальної роботи.* Кожному учню дається по одному листу паперу (формат А4), розкресленого на 4-8 частин для ескізів-малюнків (згідно бажання школяра можна дати додатковий лист для ескізів-малюнків); другий лист паперу (формат А4) для основного малюнка; простий олівець (можна різнокольорові олівці); листок. Експериментатор використовує папір і ручку для ведення протоколу. *Методика має наступну структуру:* вступна бесіда, інструкція (близько 5 хвилин); малювання на обох бланках – 40 хв. (25 хвилин ескізування, 15 хвилин – головний малюнок); індивідуальні бесіди, уточнення щодо зробленої роботи.

Хід проведення експерименту. З учнями було проведено вступну *бесіду* з метою пояснення методу "ескізування": "Багато художників перед тим, як намалювати свою картину, виконують підготовчу роботу. Вони замальовують в ескізах, етюдах свої задуми щодо майбутньої картини: образи якихось предметів, композиційні варіанти, апробують колористичні ідеї, сюжети. Взагалі, ескіз – це попередній начерк до малюнка, замальовка частин майбутнього малюнка, образів задуму в основних рисах, – це чернетка. Намальоване зображення може бути спрощеним або промальованим, мати чітку або приблизну будову, відображати майбутній зв'язок частин малюнка. Оскільки необхідно виконати наше завдання протягом уроку, будемо швидко збирати ідеї за даною темою та фіксувати свої задуми в ескізах".

Після бесіди учням було запропонована *інструкція*:

"У вас є два аркуша: один – розкреслений для ескізів-малюнків, другий – чистий, для головного малюнка. Спочатку вам необхідно розробити ескізи-малюнки свого майбутнього головного малюнка. Після того, як ви виконаєте ескізи-малюнки, вам треба намалювати основний малюнок на другому аркуші. Тема малюнка "Погода". Тема ескізів-малюнка така ж сама, як і головного малюнка. Починаймо працювати!"

Бажано, крім інструкції учням не давати ніяких пояснень, однак коли учні говорили, що вони "не знають, як намалювати і що малювати", або "що не вміють добре малювати", їм надавалася своєрідна підказка на кшталт: "малюйте так, як ви вмієте" і знову-таки наголошувалося, що художні вміння для розв'язання цього завдання не мають значення. Крім того, мали місце зауваження для тих дітей, які намагалися запозичити готове зображення в іншої дитини, їм наполегливо пропонувалося зробити власні ескізи та малюнок. Такі підказки виконували функцію стимулювання самостійного розв'язання завдання. У виконанні завдання учням надавалася повна свобода в розробці та втіленні задумів, яка запропонована дітям з метою їх стимулювання до творчості. Інструкція зачитувалася один раз.

Техніка проведення методу передбачає стандартні умови процедури його реалізації. Діти малювали в класних приміщеннях, протягом уроку. Дослідження проводилося під егідою "вивчення творчого процесу малювання". Неконкретизованість наших реальних цілей мала слугувати дослідницьким матеріалом для об'єктивних результатів констатувального експерименту.

Опис методики проведення творчого тренінгу. Для реалізації мети дослідження та оптимізації стимулювання розвитку творчого мислення молодших школярів розроблено авторську методику, яка базується на положеннях про формування творчих психічних властивостей у процесі творчої діяльності. Як вже було зазначено, в основу методики проведення експериментального дослідження на його формувальному етапі було покладено адаптований фрагмент творчого тренінгу КАРУС (В. О. Моляко) із включенням наочного матеріалу, з метою ілюстрування інформації теоретичного курсу та практичного завдання "Калейдоскоп ескізів". Міні-тренінгу, як засобу практичного отримання знань, передувала вступна частина, метою якої було з'ясування загальних особливостей використання молодшими школярами мисленнєвих стратегіальних тенденцій трансформації задуму та безпосередньо їх прояв у різних типах перетворення. Ми прагнули виявити позитивну динаміку змін (оптимізація творчого мислення молодших школярів) завдяки цілеспрямованому впливу розвивально-виховних вправ. Метою теоретичного блоку методики є пояснення молодшим школярам загальних положень про застосування стратегіальних мисленнєвих дій як одного із способів творчого мислення, які можна використовувати не лише при виконанні образотворчих задач, а й у будь-якій іншій діяльності (вирішення побутових проблем, взаємодія з іншими); розкриття сутнісних характеристик стратегіальних мисленнєвих дій (за аналогією, комбінаторні дії, реконструктивні дії) та пояснення особливостей трансформації, як їх детермінації стратегіальними мисленнєвими діями, відповідно до типів реалізації (за локальним або векторним типом).

Приблизний конспект викладу теоретичного блоку: (*Промовляти повільно*). "Як ми вже зазначали, більшість художників перед тим, як намалювати свою картину, виконують підготовчу роботу. Вони замальовують в ескізах, етюдах свої задуми щодо майбутньої картини: образи якихось предметів, композиційні варіанти, апробують колористичні ідеї, сюжети, перспективу. Взагалі, ескіз – це попередній начерк до малюнка, замальовка частин майбутнього малюнка, образів задуму в основних рисах, це – чернетка. Іноді ці нариси співпадають з майбутньою картиною, іноді художник запозичує тільки елементи з ескізів або тільки сюжетну лінію (для наочності представлено картину В. М. Васнецова "Оленка", та етюд до картини "Оленка" В. М. Васнецова). А буває й так, що ескізи зовсім відрізняються від намальованої картини, прикладом чого слугує коротенька розповідь про виникнення задуму в художника В. І. Сурікова при написанні картини "Боярinya Морозова". Згідно зі спогадами М. Волошина, безпосередньо сам В. Суріков розказував: "...Одного разу на снігу побачив ворону... Сидить ворона на снігу і крила розставила, чорною плямою на білому сидить. Так ось цю ворону я багато років забути не міг. Закриєш очі – ворона на снігу сидить. Потім "Боярinya Морозову" написав". Як бачимо, спочатку В. Суріков побачив чорну ворону на снігу, що спонукало його до ідеї написання картини, а від ворони у картині

залишилася тільки широка бархатиста шуба (саме цими словами В. Суріков фактично відкриває психологічні таємниці своїх задумів та надає нам практичні інформаційні матеріали формування задуму).

Після цього дітям по черзі демонструються відомі картини, які репрезентують ту чи іншу стратегіальну мисленневу дію. А саме: стратегіальна мисленнева дія аналогізування – демонструємо картину Шишкіна І. І. "Дубовий гай", на якій автор максимально наближено до реалізму існуючого в природі пейзажу, відображує його. Спостерігаючи цю картину, ми нібито, знаходимося у лісі та відчуваємо шелест листя. Демонструючи картину Полєнова В. Д. "Московський дворик", дітям також розповідаємо, що ця картина створена за аналогією. Їм можна пояснити, що картини такого жанру в якійсь мірі відображують навколишній світ як фотокартка. Також до зображень за аналогією відносять портрети.

Розповідаючи про комбінування, ми демонструємо картину Катєрини Білокур "Богданівські яблука", на прикладі якої показуємо, як художниця в одній картині скомбінувала і квітучу яблуневу гілочку, і вже стиглі плоди – яблука. А в картині Катєрини Білокур "Квіти за тином", художниця поєднала в одному малюнку квіти, котрі розцвітають в різні пори року: весною – півонії, тюльпани; влітку – троянди, лілії, ромашки, восени – жоржини, настурції. Також класично до комбінування ми відносимо і зображення на орнаменті. Крім того, комбінування ми спостерігаємо при виконанні колажів, аплікацій, в мозаїках, фресках.

Так само до комбінування за формою зображення ми можемо віднести картини, в яких автор, зображуючи міфологічні істоти, поєднує різні частини тіла тварин, людей, птахів, риб тощо. Як приклад ми представляємо картини "Русалонька" та "Кентавр", в яких намальовано людину з хвостом риби замість ніг (русалонька) та напівлюдина-напівкін (кентавр); картина В. М. Васнецова "Гамаюн – птаха віща", в якій автор зобразив птаха з головою людини; картина І. Я. Білібіна "Кікімора", в якій художник поєднує у зображенні бабцю, яка має курячі ноги, роги, великі кігті, дзьоб замість носа, звірячі вуха; та картина відомого художника М. О. Врубєля "Царівна лебідь", в якій автор поєднав красиву жінку та додав їй лебедині крила.

Репрезентуючи дітям стратегіальну мисленневу дію реконструювання, демонструємо картину Васнецова В. М. "Килим-літак", де реконструкція полягає в незвичайному художньому вирішенні зображення ідеї. Загалом, відповідно до змістовного наповнення, будь-яке метафоричне, символічне зображення можна віднести до реконструкції. Демонструючи картину І. Ю. Рєпіна "Запорожці пишуть листа турецькому султану", ми пояснюємо дітям, що саме тому, що автор картини не був присутній під час написання запорожцями листа турецькому султану, він у процесі її створення, відповідно до свого розуміння, реконструював події того часу. Повертаючись до картин В. М. Васнецова "Гамаюн – птаха віща", та М. О. Врубєля "Царівна лебідь", І. Я. Білібіна "Кікімора", В. М. Васнецова "Іван-царевич на сірому вовку", Білібіна І. Я. "Морозко" та М. О. Врубєля "Летючий демон", пояснюємо, що дані картини ми розглядаємо як реконструювання згідно змістовного наповнення зображення.

Відповідно до представлених робіт робиться пояснення стратегіальних мисленневих дій за формотворенням, а саме: *стратегіальна дія аналогізування* ("подібність") – визначається як мисленнева дія, що пов'язана з пошуком аналогів. Це виконання малюнка за аналогією (частковою або повною схожістю), тобто за схожістю в окремих відношеннях предметів, явищ чи понять. У художній творчості аналогами можуть бути схожі за ідеєю, темою, композицією твори мистецтва. Відповідно до жанровості, це побутовий, пейзажний, портретний жанр, тобто такий, в якому безпосередньо, без зміни реальності відображено оточуюче тощо; *стратегіальна дія комбінування* ("поєднання") – визначається нами як поєднання, локалізація, сполучення. Це різноманітні комбінації, перестановки, зменшення і збільшення – складний задум. Доволі часто це об'єднання досить невідповідних образів, сюжетів тощо. Застосовуються перестановки, переміна місць та значення образів, сюжетів, композицій, їх зменшення і збільшення, зміна елементів малюнка для знаходження бажаного художнього рішення. При цьому зберігається об'єктивна схожість зображуваного з попередніми задумами. У художній творчості комбінування – це один із засобів формотворення художнього твору, що полягає в перестановках, різних поєднаннях, варіаціях одних і тих самих елементів. Відповідно до жанровості, це орнаменти, колажі, мозаїки, натюрморти тощо; *стратегіальна дія реконструювання* ("поновлення") – у нашому розумінні – це суттєві переінакшення, які проводяться без порушення основної ідеї теми (задум зберігається) з метою збагачення художніх образів, сюжетів, композицій. Це відновлення теми малюнка в незвичних формах, різка зміна в розвитку теми, незвичайне художнє вирішення. При цьому можливі зміни всього малюнка, або тільки окремих його деталей. Відповідно до жанровості, – це анімалістичні, карикатурні, гумористичні, казкові, міфологічні, релігійні зображення тощо. Для наочності, з дітьми розглядаються наочні зображення відповідні проблемі, які пояснюються відповідно до інформації, представленої вище [1; 2].

Висновки. При використанні комплексу розвивавальних вправ "Творчий калейдоскоп" нами, отримано імовірно збільшення варіативності творчих стратегіальних тенденцій (зменшення простих форм мисленневих операцій – проста аналогія, частково розроблена аналогія) та помітне збільшення творчих проявів мисленневої діяльності у формі детально розробленої аналогії, комбінаторних та реконструктивних дій. Загалом, збільшення варіативності застосування творчих стратегіальних тенденцій дітьми означеної вікової категорії, виступає важливим чинником не тільки удосконалення дитячої майстерності, а й сприяє розширенню можливостей дітей (для досягнення мети), шляхом використання ними творчих стратегіальних дій (аналогізування, комбінування, реконструювання).

Також підтверджено переваги цілеспрямованої активізації творчого мислення завдяки навчання та застосуванню стратегіальних дій (аналогізування, комбінування, реконструювання). Доведено, що використання розвивальної методики "Творчий калейдоскоп" впливає на ефективність та оптимізацію процесу трансформації художнього задуму в образотворчій діяльності молодших школярів.

Встановлено що молодший шкільний вік характеризується закінченням періоду спонтанної творчості і дитина набуває потреби навчатися в інших. Інтерес до малювання набуває дещо іншої характеристики, зокрема, акцент з процесу малювання зміщується на його результат.

Згадаймо, що Л. С. Віготський зазначав: "Навчити безпосередньо творчого мистецького акту неможливо, водночас

це не означає, що неможливо вихователю сприяти його просвіті та появленню".

ЛІТЕРАТУРА

1. *Медведева Н. В.* Дослідження процесу художньо-графічної діяльності дітей молодшого шкільного віку / Н. В. Медведева // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологія : зб. наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – № 6 (30). – Ч. II. – С. 163–171.
2. *Медведева Н. В.* Особливості процесу трансформації художнього задуму в образотворчій діяльності / Н. В. Медведева // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т.12, вип. 8. – С. 150-161.
3. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / [за заг. ред. В. О. Моляко]. – К. : Освіта України, 2008. – 702 с.
4. *Эльконин Д. Б.* Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с. : ил. – (Труды д.чл. и чл.-кор. АПН СССР)
5. *Якобсон П. М.* Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1971. – 48 с.

Подано до редакції 05.09.2011
